

MARKKU HYRKKÄNEN

Ikävä juttu

Professori Markku Hyrkkänen kommentoi dosentti Martti Häikiön arviota professori Jorma Kalelan teoksesta *Historiantutkimus ja historia* (HAik 4/2001 s. 420–21).

■ Martti Häikiö erehtyi pahasti kuvitellessaan Historiallisen Aikakauskirjan lukijoiden haluavan tietää, mitä mieltä hän on Jorma Kalelasta ihmisenä. Häikiön kirjoituksesta välittyy näkemys, että kehnot ihmiset kirjoittavat kehoja ja opiskelevaa nuorisoa turmelevia kirjoja. Häikiö toivookin ”tyhjän kielipelinsä” päätteeksi, ”että Kalela lopultakin palaisi kirjoittamaan historiaa ja jättäisi filosofoinnin ammattimiehille, sillä tämänkaltaisten kirjojen vaikutus nuorisoon on enemmän sekoittava kuin heitä tutkijantiellä eteenpäin auttava”.

Kirja-arvosteluna Häikiön kirjoitus on epäreilu, niin tehtävänasettelua kuin antiaikin vääristelevä. Kalelan kirjan puutteita esitellessään Häikiö osoittaa lukeneensa kirjan puutteellisesti. Puutteena Häikiö pitää mm. sitä, että Kalela ei erittele ”paikan” eli etäisyyden merkityksen muuttumista historiassa. Liikenneyhteyksien nopeutumisen ansiosta Juvan Koikkalan kylällä asuva ihminen oli sata vuotta sitten fyysisesti kauempana kirkonkylästä kuin nyt Helsingistä. Puhelimen, radion ja television ansiosta hän on nyt reaaliaikaisessa yhteydessä maailmaan. Kun Kalela sivuuttaa ”paikan” muutoksen historiallisen merkityksen, hänen kirjastaan ei ole mitään hyötyä Savon historian kirjoittajalle. Kalela on jättänyt puolaan myös Nokian historian kirjoittajan, koska hän ei käsittele maailman telemarkkinointa avannutta deregulaatiota, kolmannen teollisen vallankumouksen luoja. Kalela ei kykene vastaamaan kysymykseen, liikuttaako politiikka taloutta vai ”päinvastoin” innovaatiot yhteiskuntaa.

Kalela ei ole edes yrittänyt kirjoittaa tutkimusta ”historiaa liikuttavista voimista”.

Hänen kirjansa ei ole kontribuutio – analyttisen historianfilosofian epäkohteliasta ilmaisua käyttäkseni – spekulatiiviseen historianfilosofiaan eikä tarkkaan ottaen edes historiatieteen tieteenfilosofiaan. Hän pyrkii kirjallaan osoittamaan, että historioitsija kykenee reflektoimaan omaa työtään suhteuttamalla erittelyään filosofisen tutkimuksen antiin. Kalela on siis tällä kertaa sivuuttanut historianfilosofisen tutkimuksen erittelyn lähes tyystin. Arvelen tämän johtuneen siitä, että asianmukainen kritiikki olisi edellyttänyt lukuisien historianfilosofisten suuntausten perinpohjaista analyysia (tässä suhteessa Ranken tehtävä oli paljon helpompi; hänen tarvitsi selvittää välinsä vain valistuksen ja Hegelin historianfilosofian kanssa). Oletan Kalelan myös ottaneen varteen historioitsijoiden vaistonvaraisen epäluulon historianfilosofiaa kohtaan. Kalelan muusta teoreettisesta tuotannosta käy ilmi, että hän osaa käyttää historiatieteen tieteenfilosofiaa historiantutkimusta hyödyttäviin tarkoituksiin. Historianfilosofisen tutkimuksen asiantunteva kritiikki voi olla historiantutkimuksen kannalta hyvinkin antoisaa: jos katsoo pystyvänsä osoittamaan, miksi historianfilosofit ovat väärässä, on samalla oletanut kykenevänsä kertomaan, mikä on oikea käsitys historiatieteestä.

Historianfilosofista kirjaa Kalela ei siis ole kirjoittanut, historiateoreettisen kylläkin. Historiateorian tehtävänä on kertoa mahdollisimman selkeästi ja asianmukaisesti, mitä historioitsijat tekevät ja mikä on heidän työnsä merkitys. Tavoitteena on, että työn voisi tehdä entistä paremmin. Hyvä historiateoria on aina käytännöllisesti relevanttia; hyvän teorian vastakohta ei ole käytäntö vaan huono, käytännöllisesti irrelevantti teoria. Kalela kertoo historianopiskelijoille, historioitsijakollegoilleen sekä muille yhteiskunnan ja kulttuurin tutkijoille oman näkemyksensä historiantutkimuksen ominaisuudesta. Hyvää historiateoriaa pystyy luomaan henkilö, jolla on kokemusta historioitsijan työstä ja kykyä tuon kokemuksen teoreettiseen erittelyyn. Nämä ehdot Kalela täyttää kirkkaasti.

Kalelan kirjasta käy ilmi, että historioitsijat eivät ole ehkä tulleet ajatelleeksi, mi-

ten paljon joutuvat työssään ajattelemaan. Historioitsijoiden tehtävänä on edelleen kertoa, *wie es eigentlich gewesen* – tarkemmin sanoen erotukseksi siitä, miten asioiden väitetään olleen. Tämän lähemmäksi Rankea ei tarvitse palata. Historioitsijan työ on jatkuvaa päätelemistä, valintoja ja niiden perustelemista itselleen ja muille. Historioitsijoiden on ensinnäkin itse päätettävä, mikä on tutkimisen arvoista, mitkä ovat historiallisia eli merkittäviä ja mitkä merkityksettä eli menneitä asioita. Tutkimuksen perusteluksi ei riitä aukon paikkaaminen; lukijoille on kyettävä myös perustelevaan, miksi aukon täyttäminen on tarpeellista. Lisäksi on pystyttävä perustelevaan tutkimuksen näkökulma.

Tällöin on vasta määritelty tutkimustehtävä. Sitä ratkoessaan historioitsija joutuu pinnistelemaan päättelykykynsä ääri rajoilla: päättelyn on oltava moitteetonta, tulkinnan vakuuttavaa ja kuvauksen uskottavaa; tutkimustulosten on oltava sekä todenmukaisia että hedelmällisiä. Historioitsijan on toisin sanoen rekonstruoitava asianmukaisesti, 'tehtävä oikeutta' tutkimuksen kohteena oleville ihmisille ja asioille. Samalla hänen on argumentoitava, vakuutettava lukijat päättelynsä pitävyydestä ja tutkimustulostensa merkittävydestä. Historiantutkijan tulosten on toisin sanoen oltava kaksinkertainen todenmukaisia, vastattava hänen lukijoidensa (tutkijan oman kulttuurin) ja tutkimuskohteina olevien ihmisten (vieraan kulttuurin) käsityksiä todenmukaisuudesta. Historioitsija voi olla tyytyväinen työhönsä vasta sitten kun on kyennyt toimimaan kahden kulttuurin välisenä tulkkina. Tällöin myös hänen lukijansa tulevat suhteutuneeksi omaa kulttuuriaan vieraisiin kulttuu-

reihin: historioitsija ja hänen lukijansa oppivat ymmärtämään paremmin omaa kulttuuriaan, itseään. Historian ymmärtäminen on itseymmärryksen edellytys, ja kääntäen.

Kalela piirtää ilmeisen asianmukaisen (toki tarkennuksia vaativan) kuvan historioitsijan työn monista ulottuvuuksista. Kirjan parasta antia on "tutkijantyön joidenkin perusvaiheiden problematisointi", kuten Häikiökin ohimennen myöntää. Luonnehdinta on tosin tehtävän vaativuutta melkoisesti väheksyvä. Samalla Häikiön tekstistä saa vaikutelman, että Kalela olisi vahingossa, "omatekoisten käsitteiden" kehittelyn lomassa ja "loputtoman sitatologian suussa" tarpoessaan, tullut sanoneeksi teemasta jotakin. Kirjan päätehtävänä on juuri tuo historioitsijan työn perusvaiheiden problematisointi. Pettymään joutuvat siten lukijat, jotka etsivät kirjasta selkeitä metodisia ohjeita – toivottavasti kuitenkin vain hetkeksi. Perusvaiheiden problematisointi tarjoaa hyvän pohjan metodikirjalle, ja olenkin arvostelussani (*Niin & Näin* 4/2001, s. 76–78; myös osoitteessa <http://www.netn.fi>) täysin huoletta voinut ehdottaa, että Kalela sen kirjoittaisi.

Kollegat voisivat kehittää historioitsijan työtä ottamalla kantaa Kalelan esiin nostamiin asioihin. Hän pyytääkin kirjassaan toistuvasti heitä keskustelemaan historiantutkimuksen teoreettisista ja käsitteellisistä ongelmista. En usko Kalelan panevan pahakseen, jos joku keksii hänen käsitteitään osuvampia historioitsijan työn käsittämistä helpottavia omatekoisia käsitteitä. Häikiö päätti tällä kertaa olla osallistumatta keskusteluun. Vajaa kolmekymmentä vuotta sitten (*HAik* 1/1973, s. 32–44) hänellä oli meille vielä jotakin sanottavaa. ■